

clm

**Integrale ganzentelling
Zuid-Holland 2007**

Resultaten en aanbevelingen

Integrale Ganzentelling

Zuid-Holland 2007

Resultaten en aanbevelingen

W. Tolkamp

A. Guldemond

CLM Onderzoek en Advies BV

Culemborg, november 2007

Inhoud

1 Inleiding	1
2 Resultaten telling 14 juli 2007	3
2.1 Aantallen ganzen	3
2.2 Telling jonge ganzen	10
2.3 Vergelijking aantal ganzen in natuurgebieden en jachtvelden	10
2.4 Vergelijking aantallen ganzen met eerdere data	12
3 Kwaliteit van de telling	13
3.1 Dubbeltellingen	13
3.2 Gebiedsdekkende telling	15
3.3 Sectorindeling telgebieden	17
4 Resultaten enquête	19
4.1 Opmerkingen en wensen van de terreinbeheerders	19
4.2 Opmerkingen en wensen van de WBE's	20
5 Aanbevelingen komende tellingen	21
5.1 Organisatie van de telling	21
5.2 De telling	22
5.3 Instructie en uitleg monitoring zomerganzen	23
Bronnen	24
Bijlage 1	
Bijlage 2	
Bijlage 3	
Bijlage 4	
Bijlage 5	
Bijlage 6	
Bijlage 7	

1 Inleiding

De Faunabeheereenheid Zuid-Holland heeft de taak om schade en overlast veroorzaakt door fauna te beperken en/of te voorkomen. Om landbouwschade toegebracht door ganzen te beperken worden maatregelen genomen. De enige effectieve maatregelen zijn tot nog toe verjaging met ondersteunend afschot en populatiebeheer door afschot en vangen van ganzen. Andere mogelijke maatregelen worden onderzocht. Omdat de effectieve maatregelen in strijd zijn met de Flora en Faunawet moet ontheffing worden verleend voor verjaging en afschot van de ganzen. Voor exoten als de Nijlgans, Indische gans en Canadese gans is ontheffing niet nodig.

Om de noodzakelijke ontheffing te verkrijgen moet wel voldoende worden aangetoond dat de duurzame toekomst van de populatie niet in gevaar komt. Om dat voldoende te kunnen onderbouwen heeft de provincie Zuid-Holland als ontheffingsverlener aan CLM Onderzoek en Advies BV gevraagd een integrale telling van zomerganzen te organiseren voor de hele provincie.

2 Resultaten telling 14 juli 2007

De telling is uitgevoerd door de wildbeheereenheden in hun eigen jachtvelden en door de terreinbeherende organisaties Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Zuid-Hollands landschap en de groenservice Zuid-Holland in hun eigen terreinen. In dit hoofdstuk worden de getelde aantallen ganzen per soort en per telgebied weergegeven en vergeleken met eerdere tellingen in Zuid-Holland.

In de bijlage 1 is een overzicht van Zuid-Holland opgenomen met daarin de grenzen van de wildbeheereenheden en de gebieden van de terreinbeherende organisaties. De telgebieden zoals we ze hier noemen zijn vernoemd naar de WBE en bevatten ook de natuurgebieden van de terreinbeheerders tenzij die apart worden benoemd.

2.1 Aantallen ganzen

De totaal in Zuid-Holland getelde ganzen per soort staan in tabel 2.1. Er zijn ongeveer tussen de 95.700 en 109.700 ganzen geteld die in de provincie overzomeren. De getallen zijn in deze range weergegeven omdat er sprake is geweest van dubbeltellingen (zie §3.1). Figuur 2.1 geeft de verhoudingen weer van de totalen per soort voor elk telgebied. In deze figuur zijn de Indische gans, de knobbelgans en de sneeuwgangs vanwege de kleine aantallen niet weergegeven. De aantallen per telgebied staan weergegeven in tabel 2.2. Tenslotte worden de gemiddelde aantallen (gemiddelde van minimum en maximum aantal) per soort weergegeven in de figuren 2.2 tot en met 2.8 om de spreiding van de soorten over de provincie in kaart te brengen. De oppervlaktes van de telgebieden zijn in bijlage 7 weergegeven.

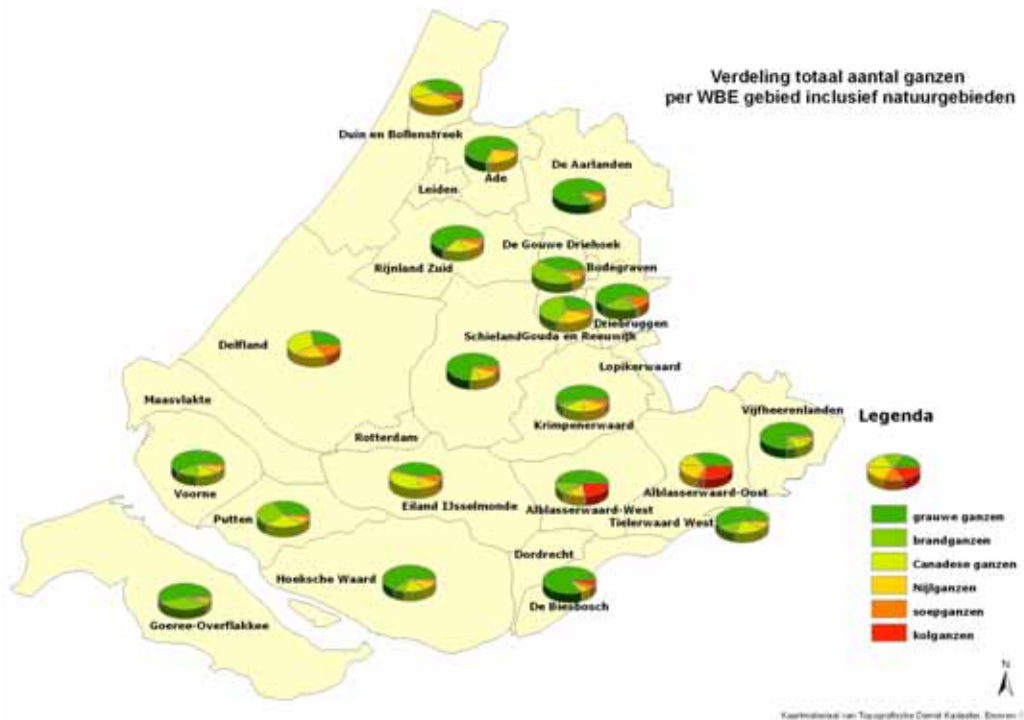
Tabel 2.1 Totaal aantal ganzen per soort in de provincie Zuid-Holland met correctie voor dubbeltellingen (telling 14-07-2007)

Soort	Aantal
grauwe gans	50.536-60.784
brandgans	18.160-20.340
Canadese gans	11.474-12.000
Nijlgans	10.371-11.247
soepgans	3.778-3.899
kolgans	1.286-1.341
Indische gans	94-97
knobbelgans	4
sneeuwgangs	1
Totaal	95.704 - 109.713

Grauwe gans

De grauwe gans komt overal in grote aantallen voor. Het is in op twee na alle telgebieden de meest voorkomende gans. Alleen in de Gouwe Driehoek (410 brandganzen en 360 grauwe ganzen) en in telgebied de Reeuwijkse plassen (353 brandganzen en 249 grauwe ganzen) zijn er meer brandganzen geteld dan grauwe

ganzen. Van de totaal getelde grauwe ganzen zaten 20-29% op Goeree Overflakkee (10.118-17.873 stuks). In de Hoeksche Waard zaten 5.258-7.706 stuks (10-13%). In totaal zijn er tussen de 50.536 en 60.784 grauwe ganzen geteld.

Figuur 2.1 De verhouding en verdeling van aantallen en soorten ganzen in de telgebieden van Zuid-Holland

Brandganzen

Het belangrijkste leefgebied van de brandganzen in Zuid-Holland is Goeree Overflakkee (tussen de 11.537 en 13.686 stuks en 63-67% van het totaal). Daarnaast zijn Putten (1527 stuks, 8% van het totaal) en de Hoeksche Waard (1447-1478 stuks, 7-8%) belangrijk. Maar ook in de omgeving van de Gouwe Driehoek (410) en de Reeuwijkse plassen (353) zijn relatief veel brandganzen aangetroffen. In totaal zijn tussen de 18.160 en 20.340 brandganzen geteld.

Canadese ganzen

In de Hoeksche Waard werden tussen de 2646 en 2870 en 23-24% van de totale Canadese ganzen geteld. Ook Putten met 1694 exemplaren en 14% van het totaal is een belangrijk gebied. In Delfland is de soort met 1430 exemplaren de meest voorkomende ($\pm 12\%$ van het totaal). In totaal zijn er tussen de 11.474 en 12.000 Canadese ganzen geteld.

Nijlganzen

De Nijlganzen valt vooral op in Delfland (met 1122 stuks) waar het na de Canadese ganzen de meest voorkomende gans is. In de Duin en Bollenstreek (790) is het na de grauwe gans (805) de meest voorkomende gans. In Ade zijn de meeste Nijlganzen geteld (1758 en $\pm 16\%$ van het totaal) gevolgd door de Hoeksche Waard (1308-1480, $\pm 13\%$) en Goeree Overflakkee (530-1177, 5-11%). In totaal zijn er tussen de 10.371 en 11.247 Nijlganzen geteld.

Soepgans

De verwilderde boerengans of soepgans is moeilijk in het veld te onderscheiden van de grauwe gans met wie zij een soort vormt (Van der Jeugd & de Boer, 2006).

Mogelijk zijn niet alle soepganzen geteld. In Delfland zijn 692 en in Goeree Overflakkee 405 tot 488 soepganzen geteld. Dat is respectievelijk 16% en 10-13% van het totaal. In totaal zijn er tussen de 3.778 en 3.899 soepganzen geteld.

Kolganzen

Kolganzen komen voornamelijk voor in de Alblasserwaard. In Alblasserwaard-Oost zijn met 684 exemplaren $\pm 49\%$ van het totaal aan kolganzen geteld. In West 256 stuks ($\pm 20\%$). Daarnaast is door de tellers een groep van ongeveer 200 kolganzen gezien op de Linge net buiten het telgebied van de WBE. De Biesbosch is met 125 stuks ($\pm 9\%$) ook een belangrijke leefplek voor de kolganzen. In totaal zijn er tussen de 1.286 en 1.341 kolganzen geteld.

Tabel 2.2 Aantallen ganzen per soort en per telgebied verdeeld in WBE gebied en natuurgebied (alleen als er natuur is en er geteld is). Voor Goeree Overflakkee en de Hoeksche waard staan een minimum en een maximum aantal vanwege verrekking van dubbeltellingen

	grauwe gans	brand-gans	Canade-se-gans	Nijl-gans	soep-gans	kol-gans	Indische gans
WBE Duin en Bollenstreek	805	97	317	790	151	64	4
WBE Ade	5186	55	233	1758	165	5	5
WBE de Aarlanden	2828	71	24	188	107	0	0
natuurgebieden de Aarlanden	3115	107	32	453	189	0	9
WBE Rijnland Zuid	3027	64	949	525	246	5	4
natuurgebieden Rijnland Zuid	153	0	45	29	3	0	0
WBE de Gouwe Driehoek	360	410	0	76	42	0	0
WBE Reeuwijkse Plassen	249	353	42	216	37	0	34
WBE Driebruggen en natuur	1962	887	17	80	369	0	6
WBE Delfland	786	36	1102	1064	596	22	16
natuurgebieden Delfland	438	10	344	68	96	0	0
WBE Schieland	1931	0	245	345	157	0	2
WBE Krimpenerwaard	2399	215	612	774	176	73	1
natuurgebieden Krimpenerwaard	371	35	202	146	49	1	0
WBE Eiland IJsselmonde	585	22	441	199	77	0	0
WBE Alblasserwaard-West	579	120	38	169	13	256	4
WBE Ablasserwaard-Oost	839	92	248	484	141	644	1
natuurgebieden A'waard Oost	11	0	46	4	0	40	0
WBE Vijfheerenlanden	950	132	0	0	0	0	0
natuurgebieden Vijfheerenlanden	269	0	187	67	25	0	0
WBE Tielerswaard West	1830	453	760	203	65	0	0
WBE Voorne	1359	472	380	196	59	1	0
natuurgebieden Voorne	729	12	244	74	35	0	0
WBE Putten	532	324	1435	322	134	22	4
natuurgebieden Putten	1387	1203	259	43	33	0	0
WBE de Hoeksche Waard en natuurgebied <i>minimaal</i> aantal	5258	1447	2646	1308	278	22	2
WBE de Hoeksche Waard en natuurgebied <i>maximaal</i> aantal	7706	1478	2870	1480	316	66	5
WBE de Biesbosch <i>minimaal</i>	870	0	0	75	65	0	0
WBE de Biesbosch <i>maximaal</i>	915	0	0	132	65	0	0
natuurgebieden de Biesbosch	1600	6	24	185	65	125	0
Goeree Overflakkee WBE en Natuur <i>minimaal</i> aantal	10118	11537	602	530	405	6	2
Goeree Overflakkee WBE en Natuur <i>maximaal</i> aantal	17873	13686	904	1177	488	17	2

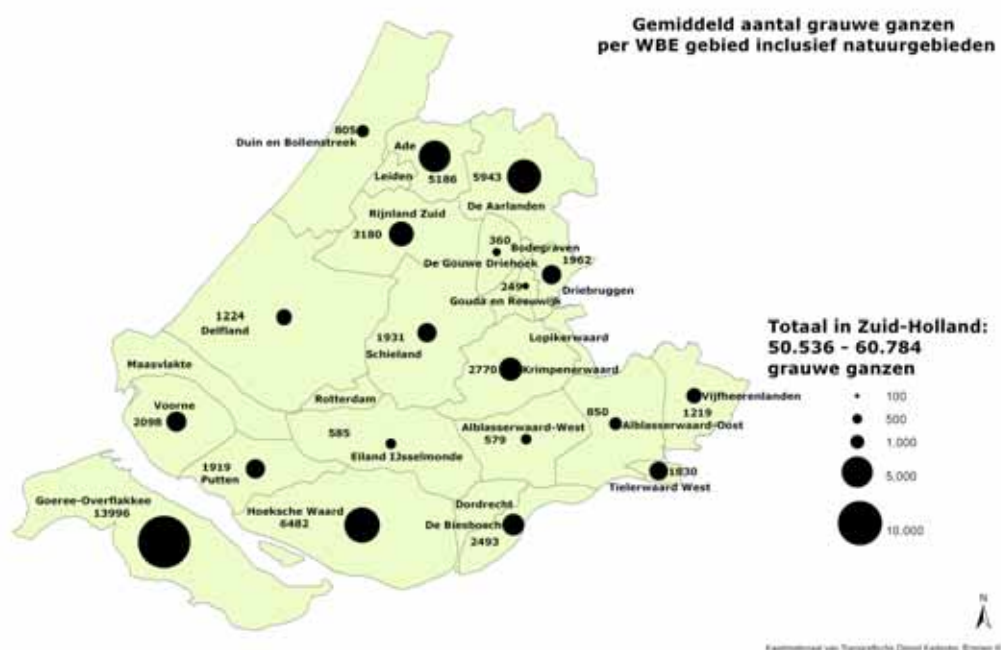
minimum totaal aan ganzen	50536	18160	11474	10371	3778	1286	94
maximum totaal aan ganzen	60784	20340	12000	11247	3899	1341	97
Natuur Brabantse Biesbosch	2270	0	64	753	49	0	0
Natuur hele Biesbosch (Noord-Brabant en Zuid-Holland)	3870	6	88	938	114	125	0

Overige soorten

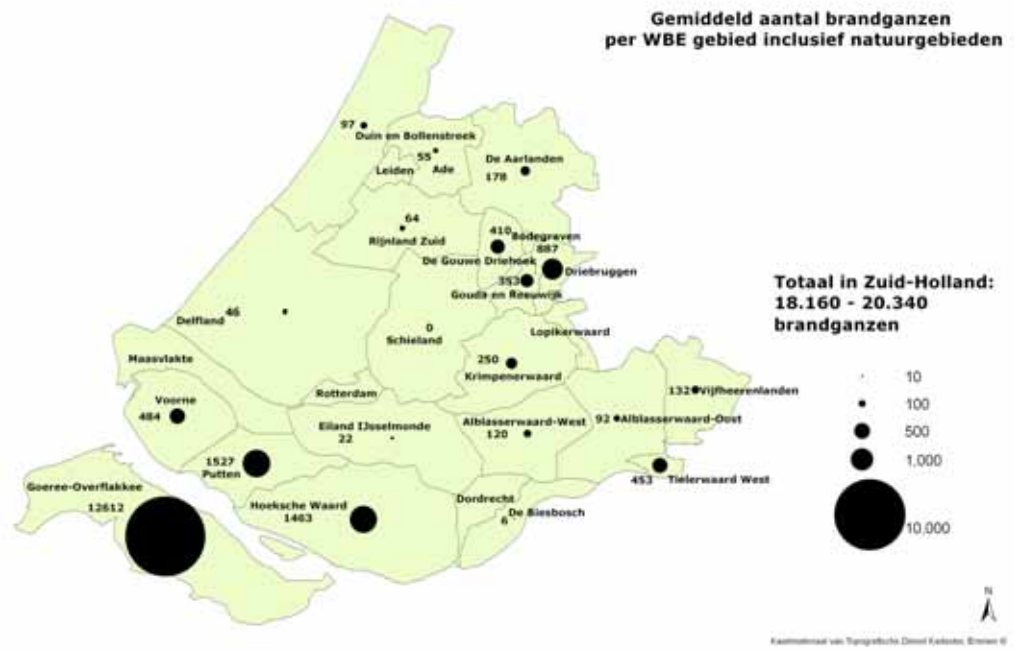
Naast deze soorten zijn ook minder talrijke soorten geteld. De Indische gans het meest in de polders rond de Reeuwijkse plassen (34 in totaal) en in de polders van Delfland (16). In totaal zijn tussen de 94 en 97 Indische ganzen geteld. In de polders rond Reeuwijk en de Reeuwijkse plassen is de knobbelgans 4 keer geteld. Daarnaast is er een sneeuwgans gespot in de Zuilespolder in de Sliedrechtse Biesbosch.

Hieronder staan in de figuren 2.2 tot en met 2.8 de gemiddelde aantallen (gemiddelde uit minimum en maximum aantallen) en verspreiding weergegeven voor de verschillende ganzensoorten in Zuid-Holland.

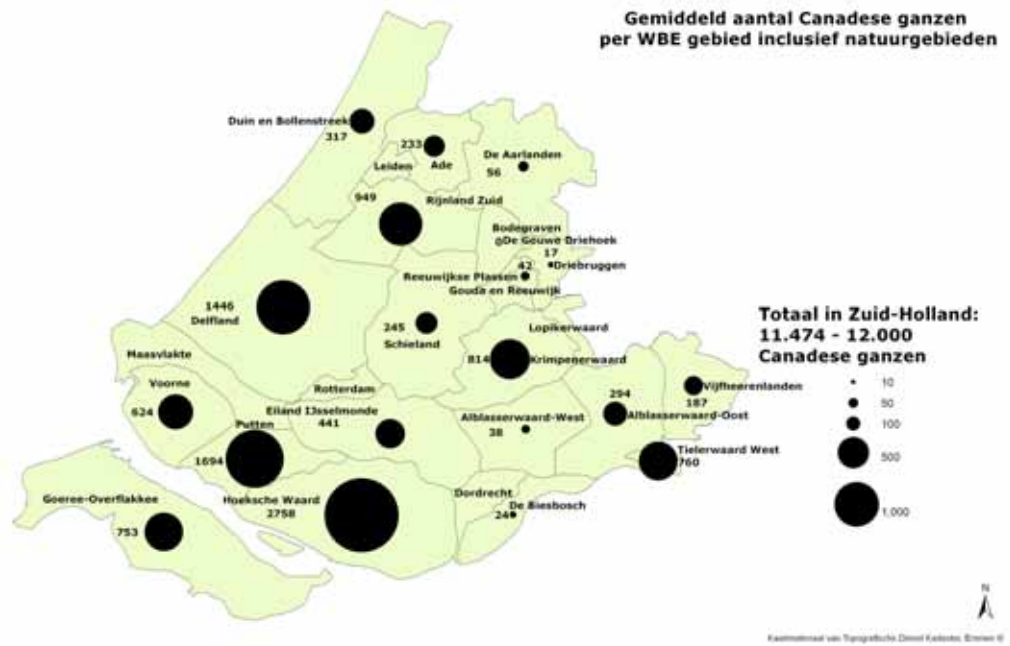
Figuur 2.2 Gemiddeld aantal grauwe ganzen per telgebied

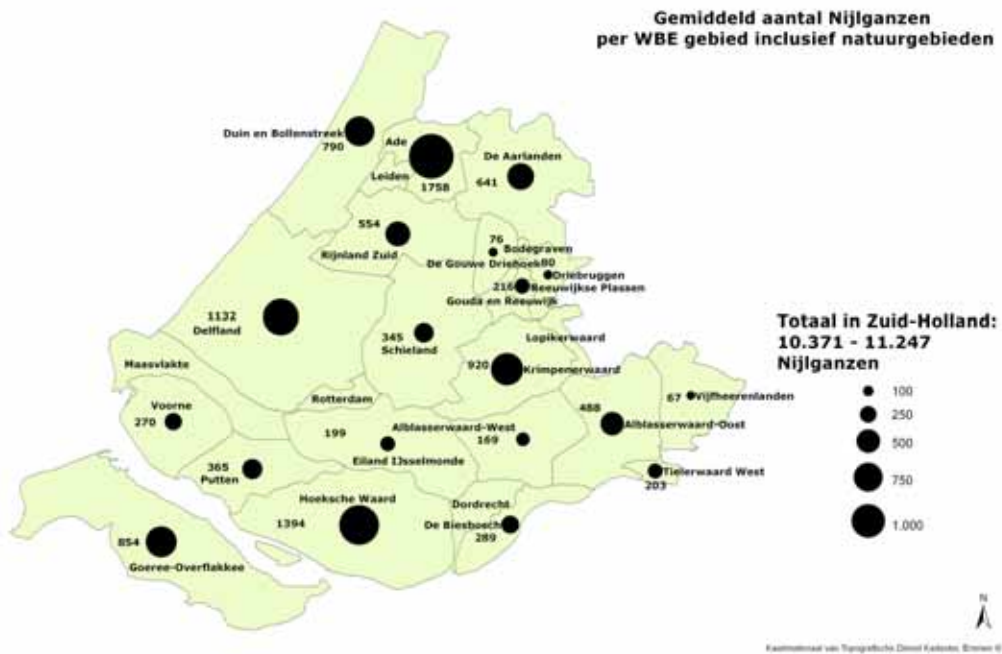
Figuur 2.3 Gemiddeld aantal brandganzen per telgebied

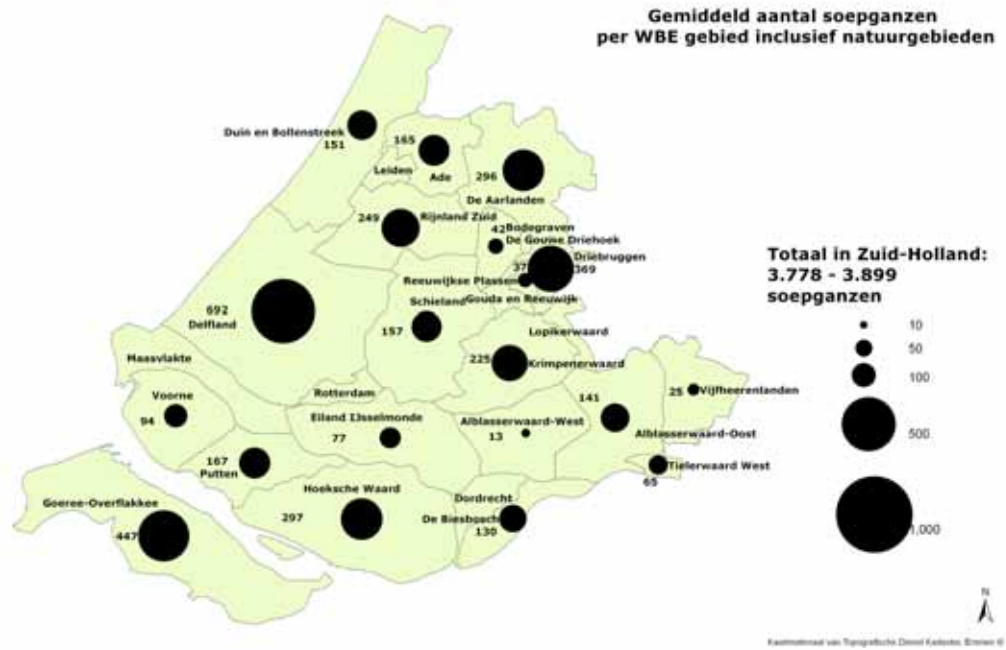
Figuur 2.4 Gemiddeld aantal Canadese ganzen per telgebied

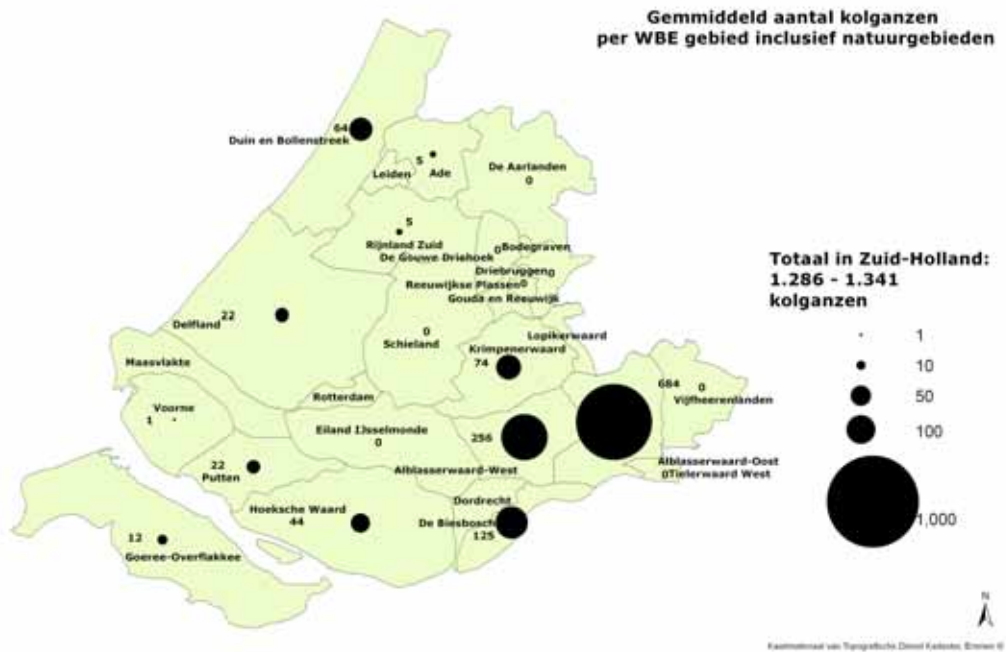
Figuur 2.5 Gemiddeld aantal Nijlgezen per telgebied

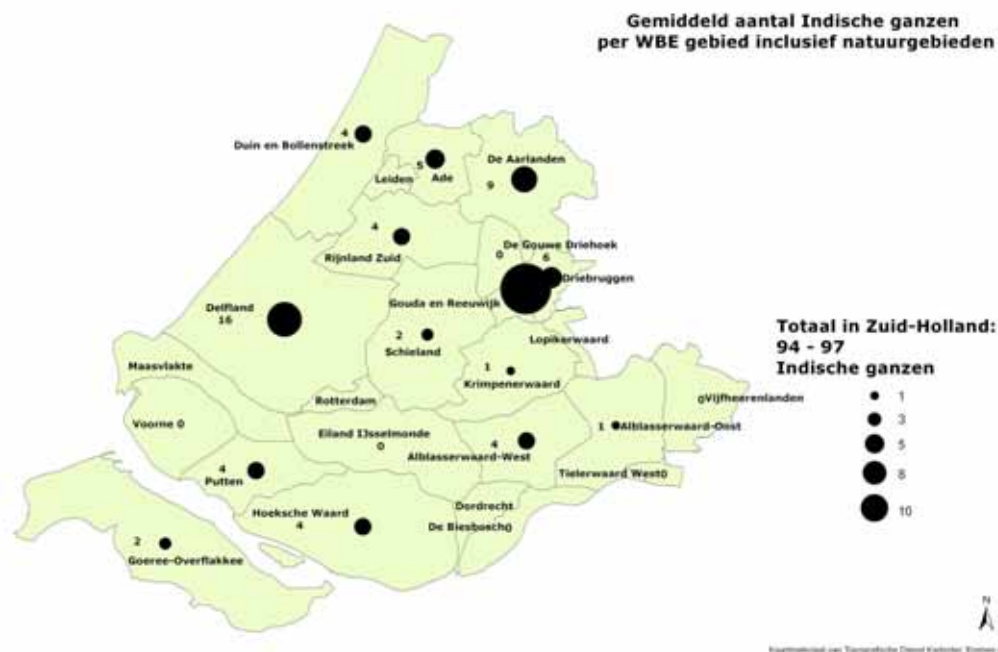
Figuur 2.6 Gemiddeld aantal soepganzen per telgebied

Figuur 2.7 Gemiddeld aantal kolganzen per telgebied

Figuur 2.8 Gemiddeld aantal Indische ganzen per telgebied

2.2 Telling jonge ganzen

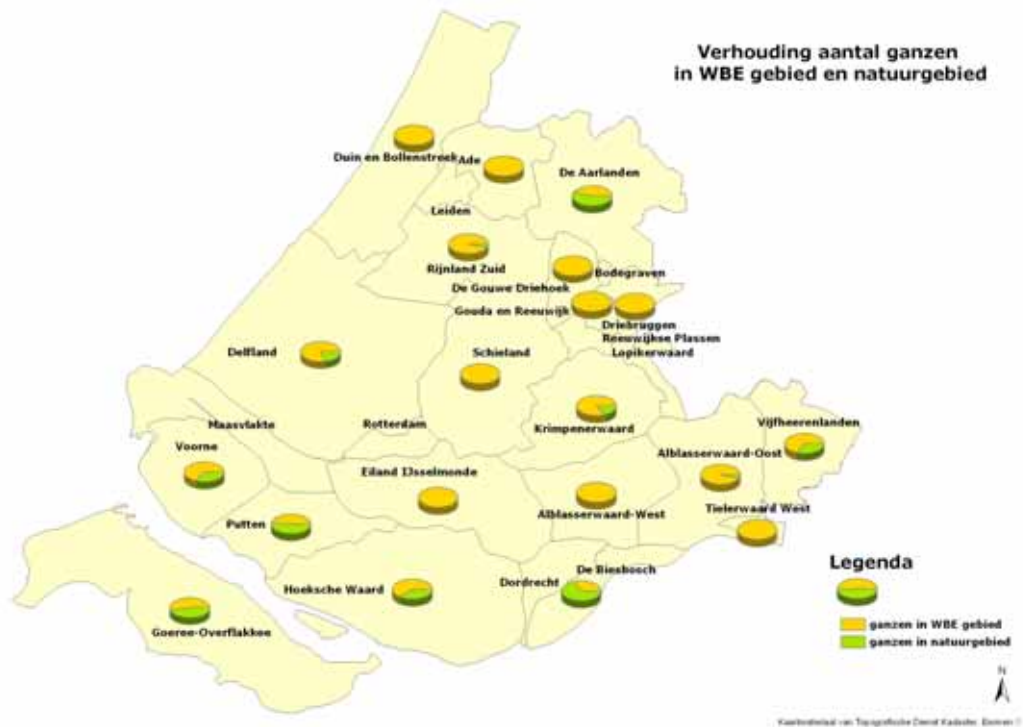
Het tellen van het aantal jonge ganzen per soort is lang niet door iedere teller uitgevoerd. Velen vonden het ook lastig om de jonge (voornamelijk grauwe) ganzen te onderscheiden van de ouderdieren. Er zijn in 11 van de 20 WBE's jongen geteld maar slechts op 93 van de 409 telformulieren (22%) zijn aantallen vermeld. Doordat er lang niet overal jonge dieren geteld zijn de gegevens erg versnipperd over de provincie. Dat maakt de bruikbaarheid van de gegevens beperkt. De totalen per soort en juvenielpercentages worden dan ook niet gepresenteerd in dit rapport. De telgegevens zijn beschikbaar bij de provincie. De aanvullende steekproeftelling van juvenielen die is uitgevoerd door SOVON is in principe ook voldoende om goede uitspraken te doen over de populatiegroei.

2.3 Vergelijking aantal ganzen in natuurgebieden en jachtvelden

De WBE's hebben in hun eigen jachtvelden geteld en de terreinbeheerders in hun eigen natuurterreinen. De WBE jachtvelden zijn voor het grootste deel weiland of akkerland. Met uitzondering van de WBE de Reeuwijkse plassen dat voor het grootste deel uit open water bestaat. Figuur 2.9 geeft de verhouding weer van de totalen aan ganzen in natuurterreinen en in de WBE terreinen.

In de telgebieden waar relatief veel ganzen in de natuurgebieden zitten betreft het vaak natuurgebieden dicht bij of bestaande uit open water.

In de Aarlanden (zie figuur 2.9) zaten 54% van de daar getelde ganzen in de natuurgebieden de Nieuwkoopse plassen met 1115 grauwe ganzen en het Rijgersbos met 2000 grauwe ganzen. De getelde ganzen in die gebieden zijn 5% van het totaal aan getelde grauwe ganzen. In de WBE de Aarlanden zijn 2828 grauwe ganzen geteld wat neerkomt op $\pm 5\%$ van het totaal aantal.

Figuur 2.9 Verhouding totaal aantal van alle ganzen in natuurgebieden en in WBE gebieden

Ook in Voorne en Putten ligt het aandeel van ganzen geteld in natuurgebied hoog. In Voorne zijn op de Quackgors de grootste aantallen geteld: 620 grauwe ganzen en 129 brandganzen. In Putten zijn de Beninger Slikken de belangrijkste leefplek voor de ganzen met 620 grauwe ganzen en 1201 brandganzen. Daarnaast zitten er veel ganzen op het Spuigors (670 grauwe ganzen) en in de polder Biert (158 Canadese ganzen).

Op het eiland Goeree Overflakkee is het aandeel aan ganzen in natuurgebied waarschijnlijk ongeveer de helft van het totaal aantal ganzen. Dat aandeel is zo hoog omdat ongeveer de helft van het totaal aantal brandganzen in Zuid-Holland zijn geteld in de natuurgebieden van Goeree.

Op de Krammerse Slikken en de Krammer archipel zijn 1630 grauwe ganzen en 3350 brandganzen geteld. Op de Hellegatsplaten 417 grauwe ganzen en 3502 brandganzen. Op Scheelhoek zijn 964 grauwe ganzen en 245 brandganzen geteld. Daarmee zijn de natuurgebieden van Goeree Overflakkee de belangrijkste pleisterplaats voor met name de brandganzen.

De Biesbosch bestaat voor het grootste deel uit natuurgebied en ligt deels in Zuid-Holland en deels in Noord-Brabant. Ook het Brabantse deel is in 2007 door Staatsbosbeheer geteld.

De Sassenplaat is meegeteld als onderdeel van de Biesbosch. Het eiland ligt in het Zuid-Hollands Diep (Noord-Brabant) en is een belangrijk ganzeneiland. Er werden 960 grauwe ganzen, 10 Canadese ganzen en 75 Nijlganzen geteld. Brandganzen zijn in de hele Biesbosch 6 keer geteld. De Biesbosch lijkt voornamelijk voor grauwe ganzen een pleisterplaats. Daarnaast vallen de 952 Nijlganzen op waarvan de meeste in de Brabantse Biesbosch zijn geteld.

Tabel 2.3 Aantallen ganzen in de Biesbosch

	grauwe gans	brand gans	Canadese gans	Nijl gans	soep gans	kol- gans	sneeuw gans
Totaal WBE de Biesbosch	950	0	2	14	65	0	0
Totaal SBB Zuid-Hollandse Biesbosch	1600	6	24	185	65	125	0
Totaal SBB Brabantse Biesbosch	2270	0	64	753	49	0	1
Totaal Biesbosch	4820	6	88	952	179	125	0

2.4 Vergelijking aantallen ganzen met eerdere data

In het voorjaar van 2005 zijn de aantallen broedende ganzen in Zuid-Holland door SOVON geteld (Voslamber, 2005 & Van der Jeugd *et al.*, 2006). In tabel 2.4 staan de aantallen per soort. Op basis van de broedparen is het totaal aantal ganzen te berekenen. Dat kan door het aantal broedparen te vermenigvuldigen met een factor. Deze vermenigvuldigingsfactor houdt rekening met de (nog) niet broedende jonge ganzen in de populatie. Voor de grauwe gans en brandgans wordt gerekend met een factor 4, voor de Canadese gans met een factor 5 en voor de soepgans met een factor 3,5. Voor andere soorten waarvan nog niets bekend is wordt een factor van 4 aangehouden (Van der Jeugd *et al.*, 2006).

Op basis van deze rekenregels zijn de totale aantallen berekend voor 2005 (zie tabel 2.4). De getelde aantallen liggen in 2007 een stuk hoger. De berekende groeifactor over twee jaar staat in tabel 2.4.

Tabel 2.4 Aantal ganzen berekend op basis van de getelde broedvogels in de provincie Zuid-Holland in 2005 vergeleken met getelde aantal in 2007

Soort	aantal broedparen in 2005	berekend aantal ganzen in 2005	gemiddeld geteld aantal 14-07-2007	Groeifactor over 2 jaar
grauwe gans	3.806	15.224	55.660	3,7
brandgans	2.672	10.688	19.250	1,8
Canadese gans	624	3.120	11.737	3,8
Nijlgans	-	-	10.809	-
soepgans	831	2.908	3.839	1,3
kolgans	73	292	1.314	4,5
Indische gans	32	128	96	0,8
Totaal	8.038	32.360	102.881	3,2

Bron cijfers 2005: Van der Jeugd *et al.*, 2006.

3 Kwaliteit van de telling _____

De kwaliteit van de telling wordt mede bepaald door het totaal aantal getelde gebieden. Is de telling voor heel Zuid-Holland gebiedsdekkend? Zijn alle gebieden geteld die voor ganzen geschikt zijn? Daarnaast wordt de kwaliteit beïnvloed door dubbeltellingen. Dit hoofdstuk gaat over de kwaliteit van de telling.

3.1 Dubbeltellingen

Jachtvelden die grenzen aan andere jachtvelden of jachtvelden en natuurgebieden die aan elkaar grenzen kunnen dubbeltellingen bevatten. Buitendijkse tellingen vanaf het land en boottellingen kunnen ook leiden tot dubbeltellingen. Er is dit jaar zowel buitendijks als met de boot geteld zonder dat daar goede afspraken over zijn gemaakt. De dubbeltellingen ontstaan wanneer een groep ganzen of een deel ervan een keer wordt geteld in een bepaald jachtveld, zich daarna verplaatst en op een later tijdstip geteld wordt in een ander jachtveld of natuurgebied. Deze dubbeltellingen zijn lastig uit de gegevens te halen.

De vermoedelijke dubbeltellingen zijn op Goeree Overflakkee en de Hoeksche Waard gesignaleerd met behulp van de telkaarten en de telgegevens. Voor deze twee gebieden leken de aanvankelijke aantallen erg hoog en is extra onderzoek gedaan naar dubbeltellingen.

Een andere vorm van dubbeltellen is als eenzelfde gebied zowel door een WBE als door een terreinbeheerder geteld. Dit is enkele keren voorgekomen en vooral het gevolg geweest van het ontbreken van afstemming tussen de terreinbeheerders en de WBE's. Deze dubbeltellingen zijn relatief makkelijk te herkennen aan de aantallen getelde ganzen die of hetzelfde zijn of niet veel verschillen.

Dubbeltellingen waarvan het zeker is dat ze hebben plaatsgevonden in hetzelfde gebied zijn per voorkomend geval behandeld. Soms is op de telformulieren of kaart aangegeven welke groepen het betreft en is het na te gaan welke groep wel of niet mee te tellen. Andere keren is het niet anders mogelijk dan een minimum en een maximum aantal te geven.

Vermoedelijke dubbeltellingen zijn lastiger te bepalen en daarvoor zijn minimum en maximum aantallen opgenomen. Het gaat hier meestal om het vermoeden dat een bepaalde groep of een deel van de groep ganzen zich tijdens de telling heeft verplaatst en twee keer is geteld.

In bijlage 4 zijn voor Goeree-Overflakkee en de Hoeksche Waard de dubbeltellingen weergegeven en staat welke aantallen gekozen zijn. Voor de Biesbosch staan de aantallen hieronder beschreven.

Dubbeltellingen Biesbosch

De WBE en Staatsbosbeheer hebben deels dezelfde gebieden geteld. Op de Tongplaat en het Zuidplaatje werden na correctie voor de dubbeltelling 365 grauwe ganzen geteld en in Luidmaartengat en Gat van Kielen 450 grauwe ganzen.

De WBE heeft een schatting van 500 grauwe ganzen gedaan in het SBB gebied Luidmaartensgat + Gat van Kielen. SBB hier zelf 450 grauwe ganzen geteld. Het door SBB getelde aantal van 450 is meegerekend, het geschatte aantal van 500 is weggestreept.

De WBE telde op de Tongplaat en het Zuidplaatje een totaal van 406 grauwe ganzen. SBB telde op de Tongplaat en het Zuidplaatje 365 grauwe ganzen. In de berekening is gerekend met de telling van SBB.

De WBE telde er 124 Nijlganzen en SBB telde er 67. Er is een minimum en maximum hoeveelheid aangehouden.

In de Aloijzen of Bovenpolder telde de WBE 35 grauwe ganzen. SBB telde in hetzelfde gebied (het Buitenland van Falk (Nieuwe Merwede)) 60 grauwe ganzen. Het aantal grauwe ganzen ligt tussen de 35 en 60. Er is een minimum en maximum hoeveelheid opgegeven.

Dubbeltellingen Goeree-Overflakkee

Op Goeree-Overflakkee is door de WBE geteld in haar eigen 38 jachtvelden. In gebieden die niet tot de WBE behoren is niet geteld en dat betreft vooral een groot gebied in het midden van het eiland.

Er is nauwelijks afstemming over de telling geweest tussen de WBE en de terreinbeheerders. Daardoor zijn bepaalde gebieden van Staatsbosbeheer ook door de WBE geteld.

De Groenservice Zuid-Holland gaf aan dat zij moeite hebben gehad om intern de tellingen te coördineren. Dit jaar zijn daardoor de Slikken van Flakkee en het eiland Hompelvoet niet geteld. Het gaat hier om een groot natuurgebied (1500 ha) waarvan delen door ganzen worden gebruikt als rust en foerageergebied. Dit kan hebben geleid tot een onderschatting van het aantal ganzen.

Zekere dubbeltellingen

- In het buitendijkse gebied langs het Haringvliet tussen Stad aan 't Haringvliet, Den Bommel en de Hellegatsplaten (jachtveld 10 en SBB gebied 10) is zowel door Staatsbosbeheer als de WBE geteld.
- Het gebied Koudenhoek de Vingerling en het eiland Mackenje is zelfs opgegeven door Staatsbosbeheer en door de WBE (zelfde teller).

Mogelijke dubbeltellingen

Het gaat om de volgende gebieden:

- in de jachtvelden 6, 8, 26 en 34 met de Krammer archipel en de Krammerse Slikken.
- in het door de WBE getelde buitendijkse gebied tussen de Westplaat buiten gronden en de Scheelhoek (tussen paal 5 en paal 7 aan de Deltageul Lens).
- Het jachtveld 13 bij de haven van Den Bommel heeft mogelijke dubbeltellingen met het buitendijkse gebied langs het Haringvliet tussen Stad aan 't Haringvliet, Den Bommel en de Hellegatsplaten (jachtveld 10 en SBB gebied 10).
- in de polder Oude Oostdijk (jachtveld 30 met 25) en mogelijk ook met jachtveld 1 bij Oostdijk.
- in de Adriana polder en Grote Zuiderpolder (jachtveld 36 met 11) bij Goedereede.
- in jachtveld 19 rond de Schenkeldijk ten noord-westen van Werkingen met Staatsbosbeheer gebied 4 rond Klaasjeswater.
- in jachtveld 38 dat tegen de Hellegatsplaten ligt.

Dubbeltellingen Hoeksche Waard

In de Hoeksche Waard is door de WBE geteld in de 10 onderscheiden telsectoren. Elke sector bestaat uit een aantal jachtvelden die zijn samengevoegd tot logisch begrensde telgebieden (de wegen en waterlopen begrenzen de telsectoren). Er is geen goede afstemming geweest tussen WBE en de terreinbeheerders. Daardoor zijn een aantal gebieden geteld door zowel de WBE als Staatsbosbeheer. Natuurmonumenten heeft een aantal gebieden geteld die niet in hun eigendom zijn. Deze zijn ook door de WBE geteld.

Zekere dubbeltellingen

- Een zekere dubbeltelling is in het Oude land van Strijen waar zowel Staatsbosbeheer als de WBE geteld hebben. Telsector 3 van de WBE bestrijkt het hele natuurgebied plus nog wat extra polders.
- De APL polders (bezit van SBB) zijn door SBB en de WBE geteld (telsector 6). De WBE gaf aan dat vrijwel alle ganzen die zij geteld heeft in de APL polders zaten.

Mogelijke dubbeltellingen:

- rond de Korendijkse Slikken, de grens tussen het gebied van Natuurmonumenten en de WBE is niet goed afgesproken, het gaat om 's Lands Bekade Gorzen (zie kaart). Bovendien zijn de ganzen mobiel en kunnen zowel zijn dubbelgeteld in telsector 1 als op het Spui (boottelling WBE).
- naast de tellingen vanaf het land heeft de WBE boottellingen uitgevoerd in het Spui, op de Binnenmaas en op het Haringvliet. Mogelijke dubbeltellingen zijn er daardoor met telsectoren 1 en 8 langs het Spui, met sectoren 2 en 6 langs het Haringvliet en met sectoren 3 en 10 rond de Binnenmaas.
- de Groenservice Zuid-Holland heeft op de Oude Maas een telling uitgevoerd. De ganzen op en langs de oevers zijn mogelijk dubbel geteld met ganzen in sector 7, 9 en 10.

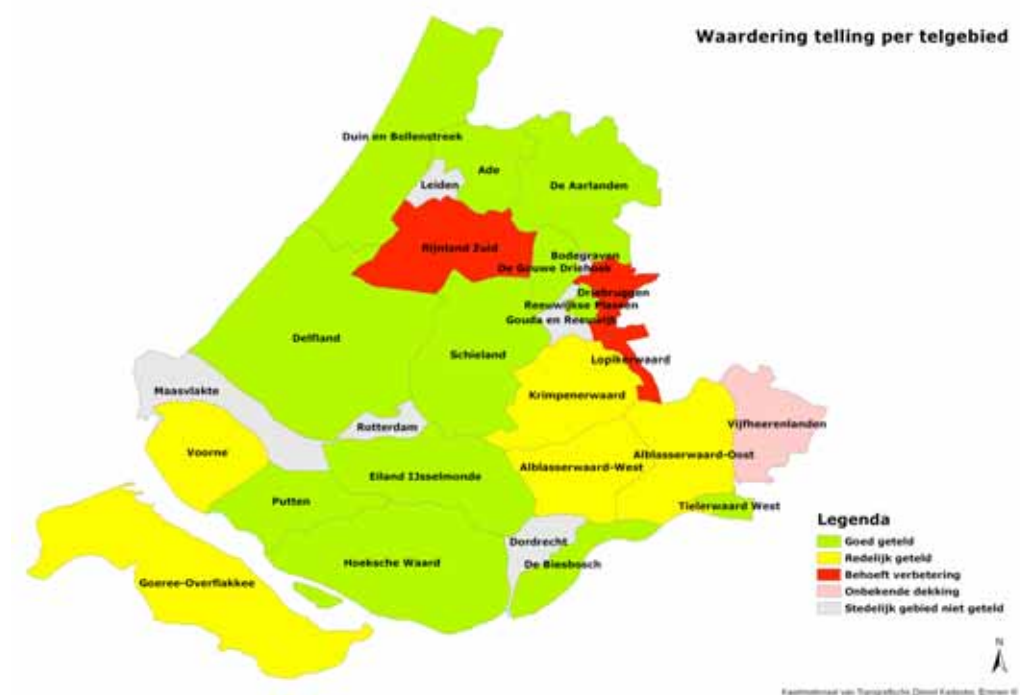
3.2 Gebiedsdekkende telling

Tellingen Wildbeheereenheden

Uit de rapportages van de WBE blijkt dat de dekking van de tellingen over het algemeen goed is. De meeste telgebieden zijn geheel doorkruist. In figuur 3.1 staat hoe de gebiedsdekking van de telling door de WBE is geweest.

De gebieden in het groen zijn, voor zover na te gaan (zie §3.3), voor het grootste deel gebiedsdekkend geteld. De gebieden in het geel zijn voor zover na te gaan niet geheel geteld of er was lastig te tellen door hoog gras. Door het natte jaar was het voor veel boeren nog niet mogelijk geweest het lange gras te oogsten.

Figuur 3.1 Kaartbeeld van de kwaliteit van de telling per telgebied voor de WBE's

Voor WBE Vijfheerenlanden was niet duidelijk welke gebieden er wel en niet geteld zijn omdat zij nog geen sectorindeling hanteerden in 2007. In de telgebieden in het rood zijn grote delen niet geteld of is niet na te gaan welke delen wel en niet geteld zijn. In de Lopikerwaard is zelfs helemaal niet geteld. In deze gebieden ligt dat voornamelijk aan het niet hanteren van gebiedsdekkende en duidelijk begrensde telsectoren. In Rijnland zijn niet alle jachtvelden geteld waarschijnlijk doordat men niet voldoende mensen op de been kon krijgen. In Driebruggen is niet het hele gebied ingedeeld in sectoren en zijn slechts een aantal delen geteld. De WBE heeft alleen de gebieden geteld waar de ganzen zich meestal bevinden. Op Goeree-Overflakkee is een groot gebied in het midden van het eiland niet geteld. Door het ontbreken van duidelijke deelgebiedgrenzen of clusterindeling was de dekking dit jaar niet goed te bepalen. Er is dit jaar geteld in 42 jachtvelden.

Tellingen natuurgebieden

Van de natuurgebieden is niet duidelijk of alle gebieden die voor ganzen geschikt zijn ook daadwerkelijk zijn geteld. De meeste beheerders hebben in hun eigen gebieden geteld. Er is niet altijd even duidelijk een begrenzing aangegeven van het te tellen gebied. Daardoor is lastig te beoordelen welke gebieden geteld zijn en welke niet. Er miste een totaaloverzicht van het aantal voor ganzen geschikte natuurgebieden.

3.3 Sectorindeling telgebieden

De meeste WBE's hebben een sectorindeling. Die werkt goed. Tijdens de verwerking van de gegevens bleek dat zo'n sectorindeling nodig is om duidelijk aan te kunnen geven in welke sector er geteld is en in welke niet.

De bedoeling is om een aantal jachtvelden te clusteren zodat er een sector ontstaat die met 1 tot 3 man in een dag goed te tellen is. Deze sectoren dienen voor een goede verwerking en presentatie ook voorzien te zijn van een cijfer en een duidelijke naam. De kwaliteit van de telling is dan na te gaan.

De open wateren zoals het Haringvliet en het Volkerak zijn nu waarschijnlijk vanaf de dijken in de jachtvelden ook meegeteld door de WBE's. De omvang van deze tellingen is niet duidelijk. WBE de Hoeksche Waard heeft daarnaast ook boottellingen uitgevoerd op het Haringvliet. Het kan zijn dat er daardoor sprake is van dubbeltellingen (zie §3.1).

4 Resultaten enquête

Met de telformulieren en de telinstructie is ook een korte enquête verstuurd naar de telcoördinatoren. De enquête bestond uit twee korte vragen:

1. Wat vind u van de datum van de telling (medio juli)?
2. Heeft u andere wensen, een voorstel of opmerkingen?

De organisaties die hebben geteld hebben de vragen beantwoord en velen hebben ook aanvullend wensen geuit en opmerkingen gemaakt. Ook op de telformulieren zelf zijn opmerkingen geschreven. Een en ander is in dit hoofdstuk kort samengevat.

4.1 Opmerkingen en wensen van de terreinbeheerders

Tijdstip van tellen

- o Medio juli is prima om een goed beeld te krijgen van de aanwezige dieren. Voor een jongentelling is het beter om in mei of juni te tellen (SBB Biesbosch, Putten en Alblasserwaard, Natuurmonumenten Putten en Hoeksche Waard).
- o Volgens het Zuid-Hollands Landschap regio Veenweiden (dhr. R. Terlouw) zou het beter zijn om in medio april en medio juni te tellen. Tellen medio juli geeft geen enkel inzicht in de reproductie.
- o Volgens het Zuid-Hollands Landschap regio Voorne, Goeree Overflakkee en Putten zou een telling medio augustus beter zijn of nog beter drie tellingen in de periode van april tot en met augustus.
- o Volgens Natuurmonumenten Voorne en Goeree is een telling eind augustus beter omdat dan het gewas niet meer op de velden staat.

Organisatie

- o Noteer het tijdstip van de telling op het telformulier. Of beter nog zorg ervoor dat de teltijd beperkt blijft van bijvoorbeeld 8.30 tot 11.00h. De kracht van de integrale telling ligt juist in het precieze moment van tellen. Door de sectorindeling goed te maken en op tijd tellers te mobiliseren is het haalbaar om alle sectoren binnen een aantal uur te tellen (Natuurmonumenten Putten en Hoeksche Waard).
- o Maak een overzichtskaart met de telgebieden en een belijst met de telcoördinatoren van de tellende organisaties (SBB Biesbosch).
- o De organisatie van de telling kost een organisatie tijd, dus graag ruim van tevoren aankondigen.
- o Ook gebieden tellen die dichtbij Zuid-Holland liggen. De ganzen migreren en leggen grote afstanden af om elders te foerageren. Het tellen van het Brabantse deel van de Biesbosch en de grenswateren in de Delta zijn zeker aan te bevelen.
- o Telinstructie duidelijker opstellen. Taalgebruik was nu verwarrend door het gebruiken van verschillende terminologie in telinstructie en begeleidende brief.

Knelpunten tijdens de telling

In 2007 was door het natte weer op verscheidene locaties het gras nog niet gemaaid op 14 juli. Dat geldt zeker voor de percelen in de reservaten met een uitgestelde maaidatum. Daardoor zijn vooral de jonge ganzen lastig of niet te tellen. En het lange gras heeft ook gevolgen voor de verspreiding. De ganzen zoeken de gemaaide percelen op en verblijven daardoor op andere plaatsen dan andere jaren. Dat geeft ook een vertekend beeld van de aantallen ganzen in de reservaten. Het aantal ganzen wat er medio juli foerageert staat in geen verhouding tot het aantal broedparen wat er broedt (Zuid-Hollands Landschap regio Zuid, R. Terlouw).

In 2007 waren bovendien de eerste jonge grauwe ganzen in de veenweiden al op 1 april gezien. In de eerste tien dagen van mei hadden vrijwel alle grauwe ganzen al jongen. Dat betekent dat dit jaar de jongen al vroeg vliegvlug waren en sneller dan anders migreerden naar andere locaties. In Vijfheerenlanden waren bijvoorbeeld al veel ganzen verplaatst naar de oevers van de Linge, de uiterwaarden van de Waal en de akkerbouwpercelen in het aangrenzende Gelderse land. In vrijwel alle gebieden in de regio Veenweiden van het Zuid-Hollands Landschap werd ander grondgebruik geconstateerd dan in voorgaande jaren (Zuid-Hollands Landschap regio Zuid, R. Terlouw).

Het aantal jongen van de grauwe gans was in de veenweiden volgens het Zuid-Hollands landschap erg groot in juni. Maar er zijn op sommige plaatsen ook opvallend veel gestorven in 2007 (o.a. in het Zouweboezemgebied).

4.2 Opmerkingen en wensen van de WBE's

Tijdstip van tellen

- o De WBE's vinden de telling vaak te vroeg omdat ze zo de jongen niet kunnen tellen en de ganzen medio juli niet alle goed zichtbaar zijn. Ze zijn nog in de rui of nog niet geconcentreerd. Bovendien werkt het hoge gras of graan belemmerend. Half augustus zou beter zijn volgens een aantal WBE's.
- o Een aantal pleit juist voor een vroegere telling medio juni om de jongen van de ouderen te kunnen onderscheiden.
- o In verband met waterrecreatie en de hoeveelheden ganzen op de Kagerplassen en Brasemermeer is half juli volgens WBE Ade niet een goede tijd. De dieren worden door de boten verjaagd naar de Haarlemmermeer (Noord-Holland).

Organisatie

- o Betrek de terreinbeheerders ook nadrukkelijk bij de telling.

Knelpunten tijdens de telling

- o Het hoge gras belemmerde op veel plekken het tellen. Ook gewassen die nog niet geoogst zijn (granen) belemmerden het zicht.
- o In de Alblasserwaard Oost waren veel watergangen ook begroeid waardoor de ganzen veel dekking hadden. Vooral de ganzen met jongen lijken op hun hoede en zullen sneller dekking zoeken als een teller (per boot of te voet) wordt gezien.
- o De WBE Delfland merkte op dat veel ganzen zich voortplanten in het Westland op het grasland tussen de kassen. Het is lastig om een goed beeld te krijgen van deze populatie.

5 Aanbevelingen komende tellingen _____

5.1 Organisatie van de telling

Tijdstip van de telling

Er zijn veel klachten over het tijdstip van tellen (zie hoofdstuk 4). Toch is medio juli na afwegen van voors en tegens (zie Plan van Aanpak Integrale Telling, CLM 2007) de beste periode om te tellen. Een latere telling heeft als probleem dat de ganzen steeds mobieler worden en minder geconcentreerd zijn. Bovendien zullen de eerste overwinterende ganzen vanaf half augustus alweer in Nederland arriveren. Meerdere tellingen vanaf april zijn in principe beter maar organisatorisch vergen die wel veel van de tellende organisaties. Een serie tellingen medio april, medio juni en medio juli geeft wel het beste beeld maar is erg lastig te realiseren.

Sectoren duidelijk begrenzen en van naam voorzien

Bij toekomstige tellingen is het van belang dat alle tellers op het telformulier met een cijfer en naam duidelijk aangeven welke sector binnen het telgebied zij geteld hebben¹. Ook is het van belang dat de tellers topografische (tel)kaarten hebben waarop zij nauwkeurig kunnen intekenen waar grote groepen ganzen zijn geteld. De ingetekende locatie op kaart samen met de notatie van het tijdstip van tellen van deze groepen op het telformulier zijn noodzakelijk om mogelijke dubbeltellingen te identificeren.

Voorwaarde om dit te realiseren is dat in elke WBE telsectoren worden ingedeeld waarbij een aantal jachtvelden samen worden gevoegd en logische grenzen worden aangehouden. Daarbij is het noodzakelijk dat ook de gebieden worden meegenomen die niet tot de WBE behoren. De sectorindeling en begrenzing dienen daarna goed te worden afgestemd met de terreinbeheerders. Een voorbeeld van een goede indeling is bijgevoegd in bijlage 5 en betreft de sectorindeling van WBE de Aarlanden.

De aanbeveling is om ruim voor de volgende telling te organiseren dat de WBE's de sectorindeling maken en intekenen op topografische kaarten (1:50.000). Deze kaarten worden gedigitaliseerd nadat er afstemming heeft plaatsgevonden met de naburige WBE ('s) en met de terreinbeheerders.

Natuurgebieden als sector indelen

Gebleken is dat het praktisch is om bij de sectorindeling van het WBE gebied de natuurgebieden als een aparte sector te benoemen en te begrenzen. Op deze manier is het altijd te achterhalen of in elke sector geteld is (of het nu een natuurgebied of een cluster van een aantal jachtvelden is). Bovendien wordt op deze manier voorkomen dat er dubbel geteld wordt. Als voorbeeld kan de indeling in WBE de Aarlanden dienen (zie bijlage 5). Zij gaven duidelijk de natuurgebieden aan en gaven aan wie de telgegevens moest leveren.

¹ Er zijn nu een aantal WBE's en terreinbeheerders die de telgebieden hebben voorzien van een letter. Uniformiteit in de aanduiding maakt de verwerking een stuk eenvoudiger.

De telling van natuurgebieden kunnen de WBE's het beste gezamenlijk doen met de terreinbeheerders, met duidelijke afspraken over wie waar telt. Het samen met een terreinbeheerder het veld in gaan wordt ook door de WBE's voorgesteld. Zij kennen in de meeste gevallen de beheerders zelf.

Belangrijk is dat alle sectoren een goede niet mis te verstane naam en nummer krijgen en dat voor de verwerker van de gegevens duidelijk is wie verantwoordelijk is voor de telling van de verschillende sectoren.

Overzichtskaart telgebieden en bellijst coördinatoren

Om de praktische organisatie van de integrale telling zo goed mogelijk te laten verlopen is het aan te bevelen om een overzichtskaart te maken van alle telgebieden in Zuid-Holland met sectorindeling en een bellijst van de telcoördinatoren. Zo zijn tellers van verschillende organisaties onderling uit te wisselen en kan worden afgestemd wie waar telt bij onvoldoende tellers.

Aangrenzend gebied buiten Zuid-Holland meetellen

Omdat de ganzen grote afstanden kunnen afleggen om elders te gaan foerageren is het wenselijk dat ook aangrenzende ganzengebieden in Zeeland en Brabant worden meegeteld op de teldag. Dit zal de kwaliteit van de telling verhogen. Gebieden als de Brabantse Biesbosch en de Haarlemmermeer komen daarvoor in aanmerking. Dit jaar heeft Staatsbosbeheer de gehele Biesbosch al meegeteld.

Grote wateren in de Delta

Door zowel terreinbeheerders als de WBE's is dit jaar buitendijks en met de boot geteld. Daarbij kunnen duidelijker afspraken komen over het de telmethode. Welke ganzen worden meegeteld? Alleen die ganzen die op het water zijn of ook die op de oevers? Dubbeltellingen met ander (buitendijks) telgebied liggen voor de hand als grote groepen ganzen zich op de oevers bevinden. Een voorstel is om de boottellingen te beperken tot ganzen die op het water zitten en de buitendijkse tellingen te beperken tot ganzen die op het land zitten.

Wellicht dat de boottellingen van het RIKZ ook op deze teldag kunnen worden georganiseerd.

5.2 De telling

Noteren tijdstip telling

Om de kwaliteit van de telling te verhogen is het aan te bevelen op elk telformulier de starttijd en de eindtijd van tellen op te schrijven. Op die manier is beter inzicht te krijgen in mogelijke dubbeltellingen. Een teller noteert om 11.00h een groep van 500 brandganzen net buiten het eigen gebied in bijvoorbeeld het terrein van Staatsbosbeheer. De dataverwerker kan dan met behulp van de telformulieren van de teller en van Staatsbosbeheer nagaan of deze groep ganzen ook door Staatsbosbeheer geteld is of dat deze gemist is.

Begrens de teltijd

Als het organisatorisch mogelijk is (met voldoende tellers) is het aan te bevelen om een begrensde teltijd in te stellen. Van 8.30 uur tot 11.00 uur bijvoorbeeld. De kwaliteit van de telling wordt dan hoger omdat minder dieren zich zullen verplaatsen in die korte tijd. De kans op dubbeltellingen wordt dan kleiner.

Telling van jongen

De telling van jongen blijkt medio juli voor de meeste tellers erg moeilijk. De kwaliteit van de jongen telling in 2007 was dan ook niet goed genoeg om goede uitspraken te doen. De vraag rijst of deze telling jaarlijks weer gedaan moet worden. Wellicht is de steekproeftelling van SOVON voldoende. De aanbeveling is om dit met SOVON te bespreken en af te stemmen met de terreinbeheerders en de WBE's.

5.3 Instructie en uitleg monitoring zomerganzen

Duidelijke instructie en afstemming in bijeenkomst

Het is aan te bevelen om voor de telcoördinatoren van alle deelnemende organisaties een bijeenkomst (1 dagdeel) te organiseren. Vanwege de vele meningen en onduidelijkheden over de telling is afstemming over het hoe en waarom van de telling wenselijk. Op deze bijeenkomst kan dan een goede vooraf gemaakte sectorindeling worden afgestemd met de andere WBE's en/of terreinbeheerders en later worden gedigitaliseerd (zie §5.1).

In bijlage 2 en 3 staan het nieuwe telformulier en de nieuwe standaard telinstructie die op zo'n bijeenkomst kunnen worden besproken.

Alle formulieren en kaarten naar de coördinator

Dit jaar hebben verscheidene WBE's alle telgegevens gerapporteerd op een eigen formulier of eigen rapportage. Het is echter noodzakelijk voor een goede verwerking dat de centrale coördinator alle telformulieren en ingetekende telkaarten in bezit krijgt. Dat maakt het mogelijk om dubbeltellingen te identificeren.

Bronnen

Van der Jeugd, H.P., Voslamber, B., Van Turnhout, C., Sierdsema, H., Feige, N., Nienhuis, J. & Koffijberg, K., 2006. *'Overzomerende ganzen in Nederland: grenzen aan de groei?'* Sovon-onderzoeksrapport 2006/02. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Voslamber, B., Aantal broedende ganzen in de provincie Zuid-Holland in 2005, SOVON informatierapport 2005-15, SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Bijlage 1 _____

Indeling van de WBE's in Zuid-Holland

Bijlage 2

Telinstructie

Doel

Het vaststellen van absolute aantallen van de stand van de jaarrondganzen. De telling wordt daarom gebiedsdekkend uitgevoerd.

Waar tellen?

Alle WBE's en terreinbeherende organisaties in Zuid-Holland tellen hun eigen sectoren zoals begrensd en afgesproken. Een sector moet met twee à drie tellers in een dag te tellen zijn.

Wanneer tellen?

De telling zal plaatsvinden op zaterdag <DATUM HALF JULI> juli vanaf X uur tot X uur. Alle telgroepen in heel Zuid-Holland beginnen op hetzelfde moment.

Aanpak

Op de plaats van samenkomst voor de telling wordt door de coördinator van de WBE deze telinstructie besproken. Hier worden telformulieren en topografische kaarten van het gebied uitgereikt.

Het gebied wordt doorkruist (met de auto en/of lopend of varend) en alle ganzen worden geteld. De onoverzichtelijke terreindelen worden te voet afgezocht. De aantallen worden genoteerd op de uit te reiken telformulieren. Als er geen ganzen worden geteld dan graag een 0 invullen.

Op de uitgereikte kaart van het gebied zijn de te tellen sectoren ingetekend.

De coördinator regelt dat alle sectoren worden geteld. Zo nodig tellen andere organisaties of vrijwilligers mee ter ondersteuning.

De jonge ganzen zijn in juli alweer behoorlijk gegroeid en niet altijd even goed te onderscheiden van de ouderdieren. Daarom worden *alle* ganzen per soort *inclusief* de jongen genoteerd in de eerste kolom. Als de jonge ganzen duidelijk zijn te onderscheiden dan ook het aantal jongen *apart* noteren.

Voor de telling wordt op de plaats van samenkomst afgesproken waar aan het eind van de dag de telformulieren worden verzameld. De coördinator checkt of de telformulieren volledig zijn ingevuld.

Indien er groepen ganzen worden gezien die zich buiten de grenzen bevinden van de eigen telsector graag apart noteren in het vak onder aan het telformulier. Graag vermelden het aantal, de soort en het tijdstip van waarneming. De locatie van deze ganzen graag intekenen op de uitgereikte kaart. Hierdoor worden de resultaten van de telling beter. Zo worden ook ganzen geteld die zich net buiten de telgebiedsgrenzen bevinden.

Resultaten

De telformulieren worden verwerkt door <NAAM>.

Gelieve de telformulieren het zelfde weekend nog op te sturen naar <ADRES>.

Bijlage 3 _____

Telformulier

WBE/Natuurorganisatie: _____

Sector: _____

Datum telling: _____ Jaar: _____

Naam teller(s): _____

Soort	aantal ganzen (inclusief jonge ganzen)	Waarvan jonge ganzen*
grauwe gans		
brandgans		
Canadese gans		
Nijlgans		
soepgans		
kolgans		
Indische gans		
Overige:		

* jonge ganzen die dit jaar zijn geboren.

Indien er ganzen zijn geteld buiten het eigen telgebied:
Vermeld **soort**, **aantal** en **tijdstip** van de waarneming.
Teken de locatie van de ganzen in op de uitgereikte kaart.

Bijlage 6 _____

Kaarten Hoeksche Waard en Goeree Overflakkee dubbeltellingen bepaling

Bijlage 7

Oppervlakten telgebieden

(bepaald met GIS, de oppervlakten zijn inclusief bebouwd gebied, infrastructuur etc.)

Naam telgebied	hectares	Oppervlakte jachtvelden in- dien bekend
Delfland	39487	Ong. 6000
Goeree-Overflakkee	30004	
Hoeksche Waard	27151	
Duin en Bollenstreek	21667	
Schieland	20246	
De Aarlanden	17885	
Eiland IJsselmonde	17491	
Alblasserwaard-Oost	15106	
Rijnland Zuid	14478	
Krimpenerwaard	13597	
Alblasserwaard-West	11980	
Voorne	11430	
Putten	9793	
Vijfheerenlanden	9269	
Ade	8131	
De Biesbosch	5879	
De Gouwe Driehoek	4069	
Driebruggen	3758	
Lopikerwaard	2036	
Reeuwijkse Plassen	1079	
Hoeksche Waard Tiengemetten	770	
Overig stedelijk gebied		
Dordrecht	4057	
Rotterdam	2519	
Leiden	1973	
Gouda en Reeuwijk	1894	
Maasvlakte	10179	
Bodegraven	339	
Totaal	306267	